

DOI: 10.21802/artm.2022.1.21.154
УДК 364-786+615.8]:616.89-008

СУЧАСНИЙ СТАН ЕРГОТЕРАПІЇ В УКРАЇНІ

Л.П. Федорівська, І.К. Чурпій, Н.Р. Голод, О.В. Янів, М.І. Кравчук

*Івано-Франківський національний медичний університет,
кафедра фізичної реабілітації, ерготерапії з курсом фізичного виховання,
м. Івано-Франківськ, Україна,
ORCID ID: 0000-0002-3911-0106, e-mail: lesiafedorivska@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-1735-9418, e-mail: ch.igor.if@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-0996-6920, e-mail: n.golod@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0003-0921-3304, e-mail: olesiyanyiv333@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-9415-8201, e-mail: linakravchuk4@gmail.com*

Резюме. У статті розглянута історія розвитку ерготерапії від початку її становлення через зміни різних поглядів на формування сутності ерготерапевтичного втручання. Ерготерапія як окрема спеціальність сформувалась після Другої світової війни, коли суспільство зіткнулось із проблемою появи великої кількості молодих людей, які стали інвалідами внаслідок бойових дій, та гострою необхідністю їх реабілітації. Цих людей потрібно було заново навчити самообслуговування, забезпечити їхню соціальну адаптацію, адже у таких людей часто розпочиналася депресія, що ускладнювало не лише можливість їх одужання, але й життя рідних і близьких таких пацієнтів. У 1952 році створено Всесвітню організацію ерготерапевтів, у 2016 році її членами стали представники 92 країн світу. У країнах Західної Європи, США та Канаді існує широка сітка центрів та велика кількість фахівців з ерготерапії. В Україні ерготерапія як окрема спеціальність з'явилась на початку XXI століття, як окрема спеціальність «фізична терапія та ерготерапія» в Україні зареєстрована з 2015 року, перша магістерська програма для студентів за спеціальністю «ерготерапія» в Україні запроваджена в Українському Католицькому Університеті, пізніше підготовка фахівців з ерготерапії розпочалась у інших українських вищих навчальних закладах.

Сучасні погляди на ерготерапію базуються на науково обґрунтованому рівні та охоплюють основні сфери життя людини: людина, середовище, заняття. Підготовку ерготерапевтів в Україні слід проводити з урахуванням всіх вимог і стандартів, це буде сприяти формуванню висококваліфікованих фахівців, а практичний досвід та наукова діяльність у цій галузі буде в майбутньому розвивати ерготерапію на професійному рівні.

Ключові слова: ерготерапія, реабілітація, здоров'я, клієнт/пацієнт.

Вступ. Поняття «ерготерапія» або «occupational therapy» з'явилося ще на початку XX століття, а перша школа з підготовки фахівців у цій галузі з'явилась у 1908 році в Чикаго, а в 1917 році у США вперше створено Національне товариство з розвитку заняттєвої терапії (National Society for the Promotion of Occupational Therapy — NSPOT). Перші принципи відновної терапії, на засадах якої і сформувалась ерготерапія, сформульовані у 1919 році в книзі Джорджа Дантона «Відновна терапія» [1].

Ерготерапія як окрема спеціальність сформувалась після Другої світової війни, коли суспільство зіткнулось із проблемою появи великої кількості молодих людей, які стали інвалідами внаслідок бойових дій, та гострою необхідністю їх реабілітації. Цих людей необхідно було заново навчити самообслуговуванню, сприяти їхній соціальній адаптації, адже у таких людей часто розпочиналася депресія, що ускладнювало не лише можливість їх одужання, але й життя рідних і близьких таких пацієнтів.

У 1952 році створено Всесвітню організацію ерготерапевтів (у 2016 році її членами були представники 92 країн світу). У країнах Західної Європи, США та Канаді існує широка мережа центрів та велика кількість фахівців з ерготерапії [2]. В Україні ерготерапія

як окрема спеціальність з'явилась на початку XXI століття.

У 2016 році в Україні до Класифікатора професій була введена нова професійна назва – «ерготерапевт», яка включена до групи «Професіонали в галузі охорони здоров'я» [3].

Поява нової професії в Україні зобов'язує розвивати відповідні кадри для надання нових послуг людям, які мають ті чи інші обмеження життєдіяльності.

Обґрунтування дослідження. Вивчення ерготерапії та широке її впровадження в навчальний процес стало пріоритетом у підготовці молодих спеціалістів в нашій країні.

У наш час ерготерапія розвивається в більшості країн світу. Ця спеціальність викладається в університетах, коледжах всіх розвинутих країн.

Термін «Ерготерапія» походить від латинського *ergon* – праця, заняття і грецького *therapia* – лікування [4].

Ерготерапія пройшла різні стадії формування: від «працетерапії» до розуміння сучасного поняття «ерготерапія (occupational therapy)» – це мистецтво та наука, що сприяє залученню до повсякденного життя через заняття, надання можливості людям виконувати заняттєву діяльність, яка сприяє здоров'ю та

добробуту, та створення справедливого та інклюзивного суспільства, щоб усі люди могли брати участь у повсякденній діяльності у межах свого потенціалу.

Таким чином, ерготерапія – це зцілення через діяльність. Багато людей сприймають «терапію» вузько, як медикаментозний засіб лікування, тому виникли проблеми з основним поняттям і положеннями цієї науки, яка в подальшому буде потрібна викладачам, які будуть займатись підготовкою студентів, майбутніх ерготерапевтів.

Мета дослідження: на основі аналізу даних історії та філософії ерготерапії, через різні погляди на ерготерапію, охарактеризувати сучасний стан ерготерапії для ефективного розвитку професії в Україні.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення наукових джерел, інформаційної мережі Інтернет та нормативно-правових документів.

Результати дослідження та їх обговорення. Історія розвитку ерготерапії у різних країнах налічує понад 100 років. Як спеціальність вона сформувалася після Другої світової війни, коли суспільство зіштовхнулося із проблемою масової інвалідизації людей працездатного віку та необхідністю їх реабілітації.

У цей час спеціальність викладається в університетах та коледжах усіх розвинених країн, а також у країнах Африки, Азії та Південної Америки. Понад 50 років тому було створено Всесвітню Федерацію Ерготерапевтів (WFOT), яка зараз налічує близько 60 країн-членів. У 2016 році вона вже охоплювала представників 92 країн світу [5].

В європейських країнах, Канаді, Сполучених штатах Америки працює велика кількість ерготерапевтів у реанімаційних відділеннях, відділеннях гострої, підгострої реабілітації, геріатричних пансіонатах, реабілітаційних центрах, на дому у пацієнтів тощо.

В Україні ерготерапія як окрема спеціальність з'явилась зовсім недавно – наказом Міністерства охорони здоров'я України № 2331 від 13.12.2018 року введено зміни до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (Випуск 78 «Охорона здоров'я»), де зазначаються завдання та обов'язки ерготерапевтів та їх кваліфікаційні вимоги [6]. Окрім того, наказом Міністерства охорони здоров'я України № 668 від 25 березня 2019 року до переліку посад професіоналів у галузі охорони здоров'я у закладах охорони здоров'я введено посади ерготерапевта та асистента ерготерапевта [7].

Ще одним важливим етапом становлення та розвитку ерготерапії в Україні є затвердження і введення в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 19.12.2018р. № 1419 Стандарту вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 22 «Охорона здоров'я», спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія» [8].

Міністерство охорони здоров'я України рекомендувало залучити студентів за спеціальностями «Фізична реабілітація» та «Фізична терапія, ерготерапія» до навчальної практики у лікарнях України, в яких наразі створюються ерготерапевтичні кабінети.

Людина, яка перенесла захворювання або травму або має порушення розвитку від народження,

часто виявляється залежною від сторонньої допомоги і не завжди може знайти вирішення проблем, пов'язаних з неможливістю догляду за собою, ведення домашнього господарства, роботи, виконання дозвільної діяльності.

Ерготерапія (Occupational Therapy) – це спеціальність, яка ґрунтується на науково доведених фактах: цілеспрямована активність (діяльність) має для людини сенс, допомагає покращити її функціональні можливості (рухові, емоційні, когнітивні, психічні).

Мета ерготерапії – максимально можливе відновлення здатності людини до незалежного життя (самообслуговування, продуктивної діяльності, відпочинку), незалежно від того, які вона має порушення, обмеження життєдіяльності чи обмеження участі у житті суспільства.

Відмінною рисою ерготерапії є її міждисциплінарність. Ерготерапія використовує знання кількох спеціальностей – медицини, педагогіки, психології, соціальної педагогіки, біомеханіки, фізичної терапії.

В ерготерапії термін "зайнятість" (occupation) відноситься не тільки до роботи або трудотерапії. Термін «зайнятість», у контексті ерготерапії, характеризує різні види діяльності, які є в житті кожної людини та надають їй сенсу. Зайнятість в ерготерапії прийнято розділяти на активність у повсякденному житті, активність у роботі та продуктивній діяльності, активність у грі, відпочинку та захопленнях (рис. 1) [9].

Для більш ефективної допомоги дітям та дорослим нам необхідно:

1. Змінювати уявлення про потреби людей із порушенням розвитку
2. Вчитися сприймати таких людей у певних життєвих ситуаціях, звертаючи увагу на їхні життєві цінності, інтереси.
3. Враховувати вплив факторів навколишнього середовища на можливість їхнього функціонування у повсякденному житті (відповідність обстановці будинку та на вулиці функціональним можливостям – наявність ліфтів, пандусів, спеціальних пристроїв тощо).

Ерготерапевтичне втручання базується на індивідуальному підході до кожної людини. Існують різні ситуації (інсульт, травма, вади розвитку тощо), в яких людина більшою чи меншою мірою втрачає можливість жити повноцінним життям (доглядати за собою, виконувати звичайні для кожної людини дії), працювати і заробляти гроші, ходити по магазинах, виконувати роботу по дому, відпочивати та займатися улюбленими захопленнями. З активної особистості суспільства вона стає пасивним об'єктом догляду (рис. 2).

Завдання ерготерапевта – не допустити обмеження життєдіяльності людини, її участі в житті суспільства і зробити її якнайактивнішим учасником при виконанні поставлених завдань.

Ерготерапія – це процес співпраці з клієнтом (пацієнтом) та його сім'єю, яке включає оцінку, постановку цілей та проведення програми втручання.

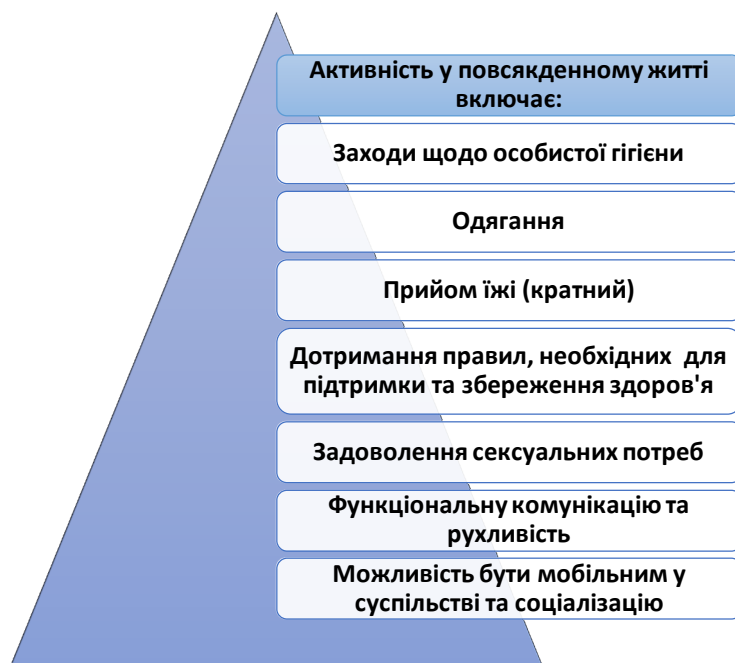

Рис. 1. Елементи активності у повсякденному житті.

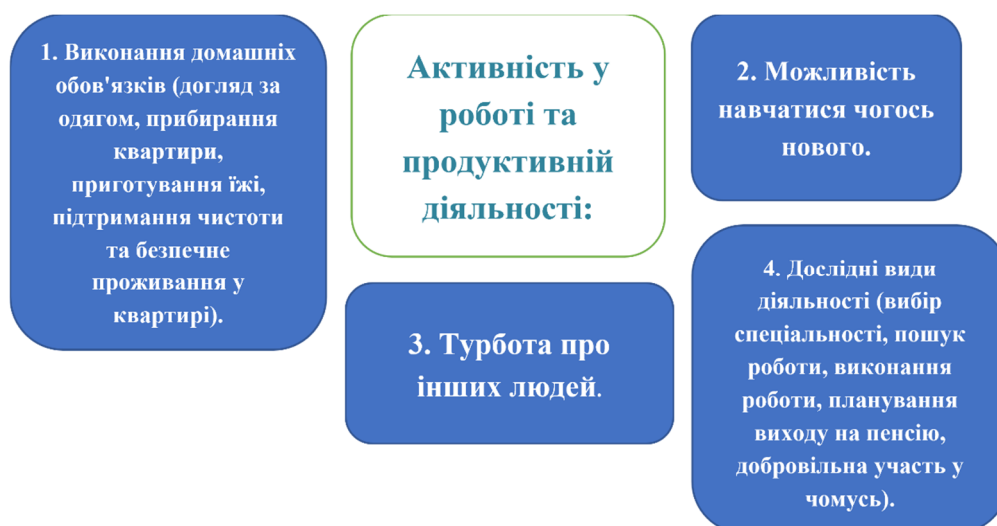

Рис. 2. Елементи активності в роботі та продуктивній діяльності.

Рис. 3. Активність у грі, відпочинку та захопленнях.

Процес ерготерапії починається з оцінки пацієнта за допомогою інтерв'ю та спостереження, а також включає використання різних тестів, шкал, опитувальників, що дають уявлення про пацієнта, його фізичні і розумові можливості, психологічні і душевні особливості, а також про діяльність пацієнта.

У ході оцінки ерготерапевт з'ясовує, які види діяльності доступні пацієнту, наскільки справжній репертуар діяльності та життєвих ролей відповідає його життю до хвороби, та як він відповідає його статі та віку.

Крім цього, ерготерапевт оцінює середовище, що оточує пацієнта в лікарні, вдома, на роботі. При оцінці оточення ерготерапевта цікавитиме, безпека пацієнта. Оцінюється як фізичне оточення, наприклад, висота робочих поверхонь та сидінь, так і соціальне, культурне оточення. Після проведення оцінки спільно з пацієнтом ставлять цілі, спрямовані на виконання діяльності, яка є важливою для пацієнта.

Поставлені цілі мають бути досягнуті пацієнтом у задані терміни та узгоджуються з реабілітаційними цілями мультидисциплінарної команди [10]. Відповідно до поставлених цілей ерготерапевт планується і проводиться втручання, спрямоване на відновлення втрачених функцій або на адаптацію, підбір

необхідного обладнання або пристроїв, після чого оцінюється ефективність проведеного втручання. Далі розглядається можливість встановлення нових цілей. Можливість досягнення пацієнтом прогресу, відновлення звичних видів активності чи набуття нових навичок визначає необхідність продовження ерготерапевтичного втручання. Після проведення оцінки спільно з пацієнтом ставляться цілі, спрямовані на виконання діяльності, яка є важливою для пацієнта. Ці цілі мають бути досягнуті пацієнтом у задані терміни та узгоджуватися з реабілітаційними цілями мультидисциплінарної команди (рис. 3).

Ерготерапевти працюють з різними віковими групами клієнтів, практично у всіх галузях медицини. Вона допомагає людям, які мають фізичні, когнітивні, емоційні чи психічні порушення, відставання у розвитку чи віковій зміні. Ці фахівці працюють у госпіталях, клініках, поліклініках, реабілітаційних центрах, санаторіях, денних стаціонарах, спеціальних школах та дошкільних закладах, у сімейній медицині та на виробництві. Багато хто з них викладає у вищих та середніх навчальних закладах, надає консультативну допомогу (рис. 4).

Рис. 4. Цілі ерготерапії.

Ерготерапія застосовується як складова лікувального процесу у хворих та допомагає їм стати більш соціально адаптованими. Основним завданням ерготерапевта є вирішення тих проблем, які хвилюють пацієнтів, заважають їхньому відновленню, повсякденній активності та поверненню до нормального життя, попри обмеження, які ставить на них хвороба.

Ерготерапія є міждисциплінарною спеціальністю. Вона включає знання із багатьох галузей – медицини, педагогіки, психології, соціальної педагогіки, біомеханіки та фізичної терапії. Лікарі, психологи, фізичні терапевти, логопеди та фахівці з інших спеціальностей – це ті фахівці, з якими співпрацює ерготерапевт, який входить в мультидисциплінарну, чи міждисциплінарну команду [11].

Лише у спільній роботі міждисциплінарної команди та клієнта (батьків дитини) ми можемо досягти позитивних результатів. Клієнта слід розглядати в контексті навколишнього середовища (фізичного та соціального) з урахуванням їх взаємного впливу та за умови їхньої активної та постійної взаємодії. Взаємовідносини ерготерапевта та клієнта повинні характеризуватись як відкриті, засновані на взаємній довірі (рис. 5).

Таким чином, щоб максимально зберегти або відновити життєві ролі пацієнта, повністю або частково втрачені після захворювання або травми, а також повернути його до звичних видів діяльності та життя в суспільстві, обов'язковим учасником реабілітаційного процесу повинен бути ерготерапевт.

Рис. 5. Основні підходи в ерготерапії.

Особливу частину ерготерапії займає робота з дітьми. У багатьох країнах (Швеції, Данії, Німеччині, США) дуже багато ерготерапевтів працюють саме в абілітації та реабілітації дітей.

Ерготерапія – це один із напрямків допомоги дітям з особливими потребами, а саме дітям з ДЦП, синдромом Дауна, аутизмом, епілепсією, дітям із затримкою розумового розвитку, із затримкою психічного розвитку, а також дітям з протезами та після перенесених інсультів. Методика ерготерапії в абілітації та реабілітації – це розвиток, відновлення та підтримка функціональних можливостей дитини, які необхідні для виконання важливих для неї дій.

Ерготерапевтичне втручання проводиться спеціалістом, який звертає увагу на самого пацієнта, а тоді вже на сам діагноз, які є обмеження у дитини і як вони впливають на якість життя, яка діяльність дитини при цьому страждає. Фахівець будує програму таким чином, щоб підняти дитину на максимальний рівень її функціонування, самостійності в тій чи іншій сфері діяльності. Чим скоріше відбудеться втручання, тим раніше сформується або відновляться певні навички, які важливі для цілей дитини [12].

Протипоказань до занять практично немає, адже розвивати дрібну моторику та займатись пасивною гімнастикою можна при важких станах дитини. Поставлених цілей завжди досягають залежно від потреб дитини чи батьків, для дитини це будуть нові емоції, радість від своїх досягнень, вона може навчитись малювати чи користуватися комп'ютером, або самостійно навчитися їсти ложкою для початку твердої їжі.

Мета ерготерапії спрямована на зміцнення м'язового тону, розвиток координаційних здібностей, реакцій рівноваги, великої та дрібної моторики, моторного планування, покращує сенсорну інтеграцію, навички самообслуговування, покращує рівень активності повсякденного життя.

Методика ерготерапії спрямована на потреби пацієнта, застосовують навчальні методики, рухливі

ігри для психомоторного розвитку дитини, трудову діяльність для навичок самообслуговування.

Ми можемо спостерігати розвиток ерготерапії від її становлення і визнання самої методики, простеживши, які відбувались зміни і яких результатів досягнуто на цей час. І це ще не кінець, а тільки початок вдосконалення напрямку ерготерапії в Україні. Сучасний підхід до формування нових позицій ерготерапії дасть змогу майбутнім спеціалістам обирати професію, близьку до самовираження особистості, яка дасть їм змогу реалізовувати свої можливості та рухатися сходами професійної майстерності з подальшою перспективою для підвищення фахової діяльності.

Висновки:

1. Ерготерапія знаходить застосування у різноманітних сферах життя людини і є важливою частиною сучасних реабілітаційних програм.

2. Історія ерготерапії – це постійна зміна системи поглядів на суть ерготерапевтичного втручання, яка йде паралельно з науково-технічним прогресом, суспільними подіями і викликами, які вони спричиняють.

3. Сучасний розвиток ерготерапії є важливим, науково обґрунтованим, базується на доказовій практиці, охоплює основні сфери життя людини – людина, середовище, заняття.

4. Підготовку ерготерапевтів в Україні потрібно проводити з урахуванням усіх характеристик сучасної ерготерапії, що сприятиме формуванню фахівців, а накопичений досвід практичної та наукової діяльності в цій галузі знань у майбутньому неодмінно збагатить світову науку.

References:

1. World Federation of Occupation Therapy. Avaluable from: <https://www.wfot.org>
2. Nakaz MOZ Ukrainy vid 02.11.2018 № 2013 «Pro zatverdzhennia Pereliku spetsializatsii pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia mahistra za spetsialnistiu 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia»». MOZ Ukrainy. 2018. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1335-18#Text>
3. Nakaz MON Ukrainy vid 07.11.2016 № 1171 «Pro vnesennia zmin do Dovidnyka kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv. Vypusk 78 «Okhorona zdorovia»». MON Ukrainy. 2016. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1171282-16#Text>
4. Kravchuk L.S. Fizychna terapiia, erhoterapiia: tlumachennia profesiinoi diialnosti. Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnologii Universytetu «Ukraina». 2017; 13:37-40.
5. Bohdanovska NV. Fizychna reabilitatsiia riznykh nozologichnykh hrup : navch. posib. Zaporizhzhia: ZDU. 2002. P.136.
6. Voronin DM, Pavliuk YeO. Fizychna reabilitatsiia pry zakhvoriuvanniakh nervovoi systemy : navch. posib. Khmelnytskyi : KhNU. 2011. P.143. ISBN 978-966-330-138-9
7. Belikova NO, Sushcheno LP. Testovi zavdannia z naukovykh zasad profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii. Kyiv : Kozari. 2010. P.42.
8. Nakaz MON Ukrainy vid 19.12.2018r. №1419 «Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity za spetsialnistiu 227 «Fizychna terapiia, erhoterapiia» dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity». MON Ukrainy. 2018. Rezhym dostupu: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-standardu-vishoyi-osvity-za-specialnistyu-227-fizychna-terapiya-ergoterapiya-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osvity>
9. Problemy zdorovia, fizychnoi terapii, reabilitatsii ta erhoterapii: materialy V Vseukrainskoi dystantsiinoi naukovo-praktychnoi internetkonferentsii. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni AS Makarenka. 2019. P.94-97.
10. Vakulenko LO, Klapchuk VV, red. Osnovy reabilitatsii, fizychnoi terapii, erhoterapii: pidruchnyk. Ternopil: TDMU: Ukrmedknyha. 2018. P.372. ISBN 966-673-307-1.
11. Hromadska orhanizatsiia «Ukrainske tovarystvo erhoterapevtiv». Rezhym dostupu: <https://www.facebook.com/ergotherapy.ukraine/>
12. Case-Smith J, O'Brien JC, eds. Occupational therapy for children: 6th ed. Maryland Heights, Mo.: Mosby/Elsevier;. 2010. P.857.

UDC 364-786+615.8]:616.89-008

CURRENT STATE OF OCCUPATIONAL THERAPY IN UKRAINE

L.P. Fedorivska, I.K. Churpiy, N.R. Golod, O.V. Yaniv, M.I. Kravchuk

*Ivano-Frankivsk National Medical University,
Department of Physical Rehabilitation, Ergotherapy with
a course of physical education,
Ivano-Frankivsk City, Ukraine,
ORCID ID: 0000-0002-3911-0106,
e-mail: lesiafedorivska@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-1735-9418,
e-mail: ch.igor.if@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-0996-6920,
e-mail: n.golod@ukr.net,
ORCID ID: 0000-0003-0921-3304,
e-mail: olesiiyaniv333@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-9415-8201,
e-mail: linakravchuk4@gmail.com*

Abstract. The history of the development of occupational therapy from the beginning of its establishment due to changes in different views of the formation of the essence of occupational therapy intervention is considered in the article. However, mostly occupational therapy as a separate specialty was formed after the Second World War, when society faced the problem of a large number of young people who became disabled as a result of hostilities, and the urgent need for their rehabilitation. These people needed to be re-taught both self-care and social adaptation, as such people often developed depression, which complicated not only the possibility of their recovery, but also the lives of relatives and friends of such patients. In 1952, the World Organization of Occupational Therapists was established, and in 2016 its members became representatives of 92 countries. There is a wide network of centers and a large number of occupational therapists in Western Europe, the United States and Canada. In Ukraine, occupational therapy as a separate specialty appeared at the beginning of the XXI century, as a separate specialty "physical therapy and occupational therapy" in Ukraine registered since 2015, the first master's program for students majoring in "occupational therapy" in Ukraine introduced at the Ukrainian Catholic University, later the training of occupational therapists began in other Ukrainian universities, including Ivano-Frankivsk National Medical University and the National Medical University named after Bogomolets. The Ministry of Health of Ukraine also recommended to involve students majoring in "Physical Rehabilitation" and "Physical Therapy, Occupational Therapy" in the practice of hospitals in Ukraine. Modern views on occupational therapy are based on a scientifically sound level and cover the main areas of human life: "man, environment, occupation." Training of occupational therapists in Ukraine should be carried out taking into account all requirements and standards, this will promote the formation of highly qualified specialists, and practical experience and research in this field will in the future develop occupational therapy at a professional level.

Occupational therapy techniques in habilitation and rehabilitation - is the development, restoration and maintenance of functional capabilities of the child, which

are necessary to perform important actions. Occupational therapy is used in various spheres of human life and is an important part of modern rehabilitation programs. The history of occupational therapy is a constant change in the system of views on the essence of occupational therapy, which goes hand in hand with scientific and technological progress, social events and the challenges they cause. The modern development of occupational therapy is important, scientifically sound, based on evidence-based practice, and covers the main areas of human life - Man-

environment, occupation. Training of occupational therapists in Ukraine should be carried out taking into account all the characteristics of modern occupational therapy, which will promote the formation of highly professional specialists, and the accumulated experience of practical and scientific activities in this field of knowledge in the future will certainly enrich world science.

Keywords: occupational therapy, rehabilitation, health, client/patient.

Стаття надійшла в редакцію 10.03.2022 р.

Стаття прийнята до друку 22.03.2022 р.